

[ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ]

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

Εἰς τὰς παρόντας κρισίμης Καρῆς, τῆ Κράτους
τῆ Ὀθωμανικῆς.

ΤΥΠΩΘΕΝ
[ΛΕΙΨΙΑ ἢ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΙΣ]
[1791 ἢ 1792]

Από τη συλλογή Γ. Κ. Ανεστόπουλου

Αθήνα 1996
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑ Κ.Χ. ΣΠΑΝΟΥ

Ι. ΒΙΒΛΙΟΦΙΛΙΚΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ .1
α' ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΦΥΛΛΑΔΙΑ α'

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

Εἰς τὰς παρόντας κρισίμους Καίρας, τῷ Κράτει
τῷ Ὀθωμανικῷ.

Ἡλπισέτις ποτὲ, μὲ τόσῳ ὀξύτητι καὶ δουλῖαν γὰ μέλλῃ γὰ
καταντήσῃ εἰς τὸ χεῖλος τῷ κρημνῷ τὸ Ὀθωμανικὸν Κρά-
τος; ὄχι. Μὰ ἠλπισέτις, ὅτι ἀφ' ἑξῆς ἐκεῖ ἔφθασε, βι-
αδὲν ἀπὸ ἑνὸς βραχίονα ἰχυρὸν, ἄλλαι χεῖρες ἰχυραὶ καὶ
αὐταί, δυνάμεναι γὰ σφεισφέρειν ἢ παρ' ἑαυτῶν μικράντινα βροπῶ εἰς τὸ
γὰ τὸ ἀποκρημνίσαν, δὲν θέλῃσιν; ὄχι· ἐδὲ τῷτο. Μὰ ἠλπισέτις τελευταῖον,
ὅτι αὐταὶ αἱ χεῖρες μέλλουσι μάλιστ' ἢ γὰ ἐκτανθῶν, διὰ γὰ ἐμποδίσαν τῷ
Ὀθωμανικῷ Κράτει τὸν κρημνισμόν, καὶ ἐπάω εἰς τὰ πρῶτα θεμέλιατ' ἢ
γὰ τὸ ἐπισηρίξεν; ὄχι παντελῶς. Καὶ ἴσως τῷτο, δὲν ἔπρεπεν ἐδεῖς ἐδό-
λως ποτὲ, ἔτε γὰ τὸ ὑπεπίβῃ, ὄχι γὰ τὸ ἐλπίσῃ. Ἡ πρόρρησις τῷ
μέλλοντος δὲν εἶναι κληρὸς ἀνθρώπινος· κατὰ ἀνθρώπον ὅμως, ἢ εὐλογος
τῷ μέλλοντος τεκμηρίωσις μᾶς δικαιώνει ἂν εἰπῶμεν, ὅτι εἰς μὲν τὸ πρῶ-
τον τῶν εἰρημένων, αἱ μετέπειτα γενεαὶ θέλει θαυμάσαν· εἰς δὲ τὸ δεύ-
τερον, θέλει ἀμφιβάλαν· εἰς δὲ τὸ τρίτον, θέλει ἀπισήσαν.

Ἔτι καὶ τῆτο διώκταις νὰ προεικάζῃ μετὰ πολλῆς πιθανότητος ὅτι οἱ τῶν Τέρκων ἀπόγονοι, τὸν μὲν κίνδυνον εἰς τὸν ὁποῖον τῶρα ὄρεθῆ τὸ Γένος των, θέλει τὸν ἐνθυμῆνται καὶ μετὰ ταῦτα Ἡ παρῆσα περιπέτεια θέλει μένει ὅπωςδήποτε εἰς τὰ ὑπομνήματα τῆς αὐτῶν Βασιλείας ἀνάγραπτος Ἄλλ' ὅτι καὶ ἄλλαι Χριστιανικαὶ δυνάμεις, ἂν ἤθελον νὰ σιωεργήσῃν ὀλίγον, ἐδιώσαντο νὰ ἐπιταχιῶν τὴν ἐκείνων παντελῆ ἐξολόθρῳσιν καὶ τὸ ἄλλο, ὅτι καὶ τινὲς, ἂν τύχη, ἐξ αὐτῶν τῶν δυνάμεων ἐπεμελήθησαν αὐτὲς νὰ ὑποσηρίξῃν, διὰ νὰ μὴ πάθῃν τὴν τελείαν καταστροφὴν εἰς τὴν ἠγγισαν ἑκείνο μὲν, δὲν θέλει σέρξῃν ἔυκολα οἱ Τέρκοι νὰ τὸ εἰπῶν τῆτο δὲ, δὲν θέλει ὑποφέρῃν ποσῶς εἰδὲ νὰ τὸ ἀκῆσῃν. Ταῦτα αὐτὰ δὲν καταγράφονται εἰς τὰ Ὀθωμανικὰ ὑπομνήματα, ἔτε ὑποφέρονται ἀπὸ τὴν Μουσουλμανικῶν θρησκείαν.

Τὰ Χρησμολαγήματα τῆ Μωάμεθ πληροφοροῦσιν ἐξ ἐναντίῃ τῆς Τέρκως, ὅτι αὐτοὶ εἶναι τὸ ἔθνος τὸ θεοφιλὲς καὶ ἅγιον καὶ ἐκλεκτὸν τὸ ἔθνος τὸ ὁποῖον μόνον διωρίθῃ θεοθεν νὰ κατακυριώσῃ τὸν κόσμον ἅπαντα καὶ ὅτι τὸ Βασίλειον αὐτῶν ἀκολούθως, μακρὰν ἀπὸ τὸ νὰ χρεωσῆ τὴν ἰδίαν σύστασιν καὶ ἀσφάλειαν εἰς τὰς παρὰ τῶν ἀσεβῶν (Γκιαῦρ) βοηθείας, δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ καθαιρεθῆ, ἔτε ἂν συμπύσῃ καὶ αὐτῆ, ἀπάντων τῶν Κράληδων (ὡς αὐτοὶ ὑπερηφάνως τῆς ὀνομάζουσι) καὶ Βασιλίσκων τῆς Ἑυρώπης αἱ δυνάμεις. Ἡ ἐπίπλασος Ἀποκάλυψις τῆ Προφήτε αὐτῶν, δὲν τῆς συγχωρεῖ περὶ τῆτε νὰ ἀμφιβάλλωσιν ὅμως καὶ ἡ Ἱστορία τῶν πάλαι γενομένων, καὶ αὐτῶν, σαυροφορικῶν ἐκστρατεύσεων, τῆς βεβαιώνει ἔτι καὶ περισσότερον. Μυριοπληθῆ στρατεύματα Χριστιανικὰ, εἰς ὀλοκλήρη ἑκατοντάδος χρόνων διάστημα, ἄλλα ἐπ' ἄλλοις σφετέρθῃσαν κατὰ τῶν τῆ Μωάμεθ ὀπαδῶν τὴ ἑκατέρθῃσαν; οὐδὲν. Ἐκεῖνα ἠφανίθῃσαν αὐτοὶ ἠύξῃσαν, καὶ ἐπὶ πλέον ἐμεγαλιώθῃσαν. Ἡ ἔκβασις τῆ παρελθόντος συμβάματος, ἐνδυναμώνει εἰς τῆς Τέρκως τὴν βεβαιότητα τῆ αἰωνίῃ αὐτῶν δόγματος. Ἡ δοκιμὴ ἐπικρατικῆ τὴν πίσιν. Ἡ Βασιλεία αὐτῆ εἶναι καὶ αὐτῆς νενυμφωμένη μετὰ τῆς αὐτῶν θρησκείας ἀδιασπάζως. Δὲν ὑφίσταται διαζύγιον. „Αὐτὰ εἶναι γεννήματα δίδυμα, λέγουσι (1). Τὸ ἓνα δὲν ἔχει ζωὴν χωρὶς τὸ ἄλλο. Ἡ ἔνδοξος πίσις τῆ Μωάμεθ μέλλει νὰ διαωνίξῃ ἄχρι τῆς ἡμέρας τῆς Κρίσεως.”

(1) Ὁ Ἰβραῖμ Ἐφένδης ὁ Μπτεφερίκας, ἐν τῶν περὶ τῶν Τακτικῶν Συγγράμ. Κεφ. Α. Τμήμ. Α. Σελ. 7. Καὶ Κεφ. Γ. Σελ. 151. Τῆς Γαλλικ. Ἐκδόσ. Τῆς ἐν Βιέννῃ 1769.

„σεως· Οί δεσμοί τῆ ἀγιοτάτη τέτθ Νόμθ, ἕως τῆς τῆ κόσμθ σωτε-
 „λείας εἶναι ἀπαράλυτοι.“ Ἡ Βασιλεία τῶν Χριστιανῶν ἐκ ἔσιν ἐκ τῆ
 κόσμθ τέτθ, ὡς εἶδὲ ἡ πίσις. Ἀλλὰ τῶν Ὀθωμανῶν ἐκ τῆ κόσμθ τέτθ
 εἶναι καὶ ἡ Βασιλεία, καθὼς καὶ ἡ πίσις.

Εἶναι τρόπος γὰ διαβῆ ποτὲ ἀπὸ τὸν λογισμὸν τῶν Μωαμεθανῶν,
 ὅτι τὸ Βασιλείον αὐτῶν ἦτον κραταιότερον τότε, εἰς τὸν καιρὸν τῶν σαυ-
 ροφοριῶν, παρὰ τώρα; ὅτι αἱ Χριστιανικαὶ δυνάμεις, εἶναι ἰχυρότεραι, ἢ
 συμφωνότεραι τώρα, παρὰ τότε; ποτὲ· Λοιπὸν τὰ αἴτια, διὰ τὰ ὁποῖα
 κινδυνῶσθν γὰ πάθθν ὑπὸ μιᾶς ἢ μόνης τῆς τῶν Ρώσων δυνάμεως τώρα,
 ἐκεῖνο ὅπῃ τότε δὲν ἔπαθθον ἀπὸ ὅλλω χεδὸν τινὶ Ἑυρώπιω ὁμῆ ἐνωμένιω;
 Ἄιτια βεβαιώτατα καὶ τώρα, δὲν εἶναι δυνατὸν γὰ προβάλλωσθν ἄλλα,
 εἰμὴ ἐκεῖνα ὅπου ἔπροβάλλον πρὸ τεσσαράκοντα χρόνων καὶ ἐπέκεινα.

„Ἐὰν πότε καὶ πότε (λέγθσι) (2) κατὰ θέλησθν τῆ Ἰψίση, τὸ
 „Μωσελμανικὸν κράτθμα πλάιη, ἢ καὶ ὀλοτελῶς τροπῆται, αἴτιαι τῆ
 „δυσυχῆματθ εἶναι, ἢ τῶν νόμων παράβασθς, ἢ τῆς δικαιοσιώης κατάρ-
 „γησις, ἢ τῶν ποιῶν καὶ τῶν ἀντιδόσεων ἀμέλησις, ὁ τῶν ἀναξίῶν εἰς
 „τὰ ἀξιώματα προβιβασμὸς, ἢ ἀβελθία περὶ τὰς ἐπιχειρήσεις, ἢ παρα-
 „κὴ τῶν παραγγελμάτων τῶν σωετῶν Ἀνδρῶν, ἢ βραδύτης τῶν πολε-
 „μικῶν βελδμάτων, ἢ ἀπραξία περὶ τινὶ χρῆσθν τῶν ὄπλων, καὶ τῶν
 „ἄλλων ἐν ταῖς μάχαις ὀργάνων, ἢ θρασύτης καὶ ἀπειθείας τῶν στρατιω-
 „τῶν, καὶ, τὸ ἐτι χεῖρον, ἢ Φιλαργυρία καὶ ἡ διαφθορά, καὶ ἡ ἀξιο-
 „κατάκριτος ἀγνοια καὶ ἀνεπισημοσιώη τῶν Κανόνων καὶ τῶν Μεθόδων,
 „τὰς ὁποῖα κατὰ τὰς συμβολὰς, καὶ τῆς ἐξελιγμῆς τῶν στρατιωτικῶν
 „ταγματῶν, καὶ τὰς στρατοπεδῶσεις κτ. οἱ ἐχθροίμας μεταχειρίζονται.“
 Ἄυτὰ καὶ τότε ἔλεγον, καὶ τώρα λέγθσι. Πλὴν, μὲ ὅλα ταῦτα, ἢ
 γνώμη τῶν Ὀθωμανῶν πάντοτε μένει ἢ αὐτῆ· ὅτι τὸ Ὀθωμανικὸν Κρά-
 τθς εἶναι ἀκατάλυτον. Ἄυτὸς καὶ αὐτῆς εἶναι ἕνας ἥλιος, ὅπῃ ἂν πά-
 χῃ κατὰ καιρῆς τινὰς προσωρινὰς ἐκλείψεις, ποτὲ ὅμως δὲν θέλει ὀλο-
 τελῶς σκοταδεῖ, ἀλλὰ μέλλει μάλισα εἰς τὸ ἐξῆς γὰ ἀναλάμψῃ ἀσυγ-
 κρίτως λαμπρότερος. „Ἐὰν ἀντεισενεχθῶσι (3) τῶν ἀνω εἰρημένων τὰ
 „ἐναντία· εἰὰν ἐπιθυμήσωμεν τινὶ δόξαν, εἰὰν ὑποπέσωμεν καὶ ἐπιβρίψω-
 „μεν τινὶ ἐλπίδα ἡμῶν, εἰς τινὶ δικαιοσιώλιω καὶ ἀγαθότητα καὶ δυνάμει
 „τῆ αἰωνίθ Θεῆ, καὶ εἰς τινὶ θαυμασιῶ πρεσβείαν τῆ Μεγάλθ Προφήτθ

(2) Ὁ Ἰβραῖμ Ἐφένδ. Ἐνθ. ἀνωτ. Σελ. 151.

(3) Ἄυτ. αὐτ.

„Μωάμεθ, θέλει ακολουθήσεν εἰς ἡμᾶς ἀναμφιβόλως νίκαι καὶ τρόπαια
 „ λαμπρὰ καὶ ἐξαίσια.

Ἡ γνώμη αὕτη ἴσως τῶρα, ὅπῃ ἀπὸ τὰ Ῥωσικὰ ὄπλα πανταχῶς
 κατεδραύθησαν, εἶναι εἰς αὐτὴς ἐνωμένη μὲ κάποιον δισταγμὸν· διατὶ ὁ
 φόβος τῆ ἐπικειμένη κινδύῳ, κατασείει καὶ τὰς σερεωτέρας ψυχὰς, καὶ
 παραλύει καὶ τὰς βεβαιοτέρας ἐλπίδας. Ἄλλ' εἰὰν ἐπανέλθωσιν αὐτοὶ εἰς
 τὴν προτέραν κατάστασιν, ἡ ρηθεῖσα γνώμη θέλει ἀπομείνει ἀδιστακτῶς ῥιζωμένη
 εἰς τὰς ψυχὰς τῶν, καὶ θέλει γεννᾶ εἰς αὐτὴς μίαν ἰχυρὰν καὶ ἀναμφίβο-
 λον πληροφορίαν, ὅτι τὸ Βασιλεῖον αὐτῶν, καθὼς δὲν φοβεῖται τὴν πα-
 ρὰ τῶν ἀλλοπίστων καταδρομῶν, ἔτι δὲν χρειάζεται τὴν παρ' ἐκείνων
 σωδρομῶν καὶ ὅτι, ὅσον ὀλίγον πρέπει ταύτῃ νὰ ἐμπισθῶνται, τόσον
 ὀλιγώτερον πρέπει ἐκείνῃ νὰ φοβῶνται. Καὶ μένει λοιπὸν ἐλπίς, ὅτι θέ-
 λει γνωρίσεν οἱ Τῆρκοι ποτὲ, εἰὰν τῶρα διασωθῶσι, τὴν ἑαυτῶν σωτη-
 ρίαν ἐκ μέρους τινῶν Χριστιανικῶν Δυνάμεων; μένει ἐλπίς νὰ ὁμολογήσεν
 ποτὲ, ἑαυτὴς χρεώσας εἰς ἐκείνας τὰς Βασιλείας, αἱ ὁποῖαι εἰς τὴν ἀκ-
 μὴν τῆ κινδύῳ, ἢ ἀδιάφοροι δὲν τὴς ἠλώχλησαν, ἢ προσφιλεῖς τε καὶ
 εὐνοοὶ καὶ τὴς ἐβοήθησαν; καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας, ἀν αὐταὶ ἤθελον, ἐκρέ-
 ματο ὁ ὀλοτελής ἀπὸ τῆς Ἑυρώπης τῆ Μαωμεθισμῶ ἐξοστρακισμὸς; Ἀνέλ-
 πιστον.

Ἄλλ' οἱ Τῆρκοι αὐτοὶ τελευταῖον δὲν εἶναι ἄνθρωποι; δὲν βλέπε-
 σιν ὀφθαλμοφανῶς, ὅτι ἡ μοῖρα αὐτῶν εἰς τὸ παρὸν, ἤρτηται ἀπὸ τὴν
 τῶν Χριστιανῶν Βασιλέων ἀπόφασιν; Ἀποκρίνομαι τὸ ἀνάπαλιν, ὅτι αὐτοὶ
 οἱ ἄνθρωποι εἶναι Τῆρκοι καὶ ὡς Τῆρκοι, εἰ μόνον εἶναι ἀδιστακτῶς πεπλη-
 ροφορημένοι, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἰδίας πίσεως, ὅτι τὸ Βασιλεῖον αὐτῶν,
 μένον ἀκαθαίρετον ἕως τέλους, μέλλει τῶς νὰ φθάσῃ καὶ εἰς τὴν ἀκμὴν
 τῆς δόξης καὶ τῆς δυνάμεως, καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὰ πάντα, ὡς εἶπομεν·
 ἀλλ' ὡς Τῆρκοι ἔτι πρεσβύσαι καὶ τὸ δόγμα μιᾶς ἀπαρалуτῆ εἰμαρμέ-
 νης τῶν συμβαινόντων σειρᾶς, ἣτις κρατεῖ δεδεμένους τὴς Χριστιανῆς Βασι-
 λεῖς, καὶ τὴς σφίγγει, καὶ τὴς ἀναγκάζει νὰ μένῃ εἰς τὰ ὀριάτων· ὅθεν
 ἐξ ἀνάγκης, καὶ ὅχι κατὰ θέλησιν, δὲν δυνάμνται ποσῶς νὰ βλάψωσι τὸ
 ἔθνος τῆ Μωάμεθ ἕως ἐξολοθρομῶ· ἐπειδὴ εἰς τὸ ἐν οὐρανοῖς Βιβλίον, ὁ
 ἐξολοθρομὸς τῆ ἔθνης τέτῃ δὲν εἶναι γεγραμμένος. Ὡς Τῆρκοι τελευ-
 ταῖον, αὐτοὶ εἶναι ἐκ συστήματος ἐχθροὶ παντὸς τῆ Χριστιανισμῶ ἄσπονδοι·
 διατὶ αὐτὴ ἡ θρησκεία τὴν ὁποίαν κρατῶσιν, αὐτὴ τὴς ἐξοπλίζει κατὰ
 τῶν Χριστιανῶν τὴν χεῖρα, καθὼς ἄκολον εἶναι πᾶς τις νὰ πληροφορηθῇ,
 ἀναγινώσκων τὸ τῆ Κορανίε Κεφάλαιον, τὸ περὶ τῆς Μάχης ἐπιγραφό-
 μενον. Αὐτοὶ τὸν κατὰ Χριστιανῶν πόλεμον, τὸν ὀνομάζουσι Ζιχαδ· „Πό-
 „ λεμον Ἅγιον· πόλεμον πάντοτε γινόμενον πρὸς δόξαν Θεῶ· πόλεμον ὑπὲρ
 „ τῆς

„ τῆς ἱερᾶς πίσεως· πόλεμον προσεταγμένον αὐτοῖς ὑπὸ τῆ νόμου κατὰ
 „ τῶν ἀπίστων. Τὰ ἄλλα Γένη, καὶ αἱ λοιπαὶ διωασεῖαι (λέγεται) (4), εἰς
 „ τὰς δυσλιώεις καὶ κινδυνώδεις αὐτῶν πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, ἄλλο πρὸ
 „ ὀφθαλμῶν δὲν ἔχουσι, πᾶρεξ μόνον τὰ πρόσκαιρα κέρδη· οἷον τιῶ ἀπό-
 „ λαυσιν τινῶν ἀγαθῶν ἀσάτων καὶ ξεόντων, ἢ τιῶ κενοδοξίαν, καὶ τραπε-
 „ νώσιω τὰς τῶν πολεμίων διωάμεις, καὶ καὶ κατασήσεν φοβεράν τιῶ
 „ ἰδίαν ἐπικράτειαν. Μόνον τὸ ἔθνος τὸ πεφωτισμένον διὰ τῆς ἀληθινῆς
 „ πίσεως, καὶ ᾠδηγούμενον ὑπὸ τῆς ἀγίας θρησκείας (τῆ Μωάμεθ.) χρε-
 „ ωσεῖ ἐκ προσάγματος, καὶ ἐξ ἐντολῆς τῆ νόμου, καὶ ἐπιχειρίζεται ἐνίστέ
 „ ἐκστρατείας καὶ μάχας Ἁγίας. Μόνον οἱ Μουσουλμάνοι ἀποφασίζου καὶ
 „ ὑποφέρου τὰς κόπεις, καὶ τὰς ταλαιπωρίας, καὶ τὰς κινδυνώεις ἐνός
 „ πολέμου, ὅχι δι ἄλλον σκοπὸν, ἀλλὰ μόνον διὰ τιῶ δόξαν τῆ Θεῶ. Μό-
 „ νοι αὐτοῖ, ἀχαριστοῦται μετὰ πάσης προθυμίας καὶ θυσιάζου τιῶ ζωῶ,
 „ καὶ καὶ χύου τὸ αἷμα, διὰ καὶ γένοισιν ἀξιοὶ τῆς ἀδαιμονίας τῆ ἐνός, καὶ
 „ τῆ ἄλλου κόσμου· καὶ διὰ καὶ προετοιμάσου τὰ ἐφοδίατων, διὰ τιῶ ἀπο-
 „ δημίαν τῆς αἰωνιότητος, κατὰ τιῶ ἱερὰν πράξιν τῶν καθηκόντων, τῶν
 „ προσεταγμένων ὑπὸ τῆ νόμου. (*) Ὅς τις τὰυτα καλῶς ἐννοήσῃ, κα-

α 3

ταλαμ-

(4) Ἄυτ. Κεφ. Ἄ. Τμήμ. Δ. Σελ. 19. 20. Καὶ ἐν τῇ Ἄυτόθι Σημειώσαι.

(*) Ἦκουσα παρὰ Ἄνδρὸς πισθῶ, ὅτι εἰς τὸν παρόντα πόλεμον, Τερεκος
 τις αἰχμάλωτος, ἔβρισκετο ἡμέρωσ τε καὶ φιλανθρώπως ὑπὸ τῶ
 ἐξουσίαν ἐνός Ῥώουσ ὀφφικιαλίε τηρέμενος. Παραφυλάξας δὲ μιαν
 ὄραν, τιῶ ὁποῖαν ἔκρινεν ἀρμοδίαν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆ νόμου τε,
 ἤρπασεν ἐξαίφνης μιαν Τερεκιλῶ ῥομφαίαν ὅπῃ ἐκεῖ πρόχειρον εἶδε,
 καὶ μετὰ ἐνθουσιασμῶ ὀρμήσας, ἔπεσεν ἐπάνω εἰς τὰς παρθερέθεντας,
 διὰ καὶ τὰς κατακόψη, ἐξ ὧν μόλις ἔφθασε καὶ πληγώσῃ τινὰ·
 διατὶ προφθάσαντες τὸν ἐκράτησαν. Ἐρωτηθεῖσ οὖν, διατὶ τόσον
 θηριωδῶσ καὶ ἀπανθρώπως ἐκινήθη, εἰς καιρὸν ὅπῃ ἀπελάμβανε τό-
 σῶ φιλανθρώπιαν καὶ ἡμερότητα; ἀπεκρίθη: διατὶ ἔτω μὲ ὑποχρε-
 ὶνει ὁ νόμος μου· καὶ φονεύσατέμε ἐπρόθεσε) παρακαλῶ, διὰ καὶ
 ἀξιοθῶ εἰς τιῶ ἐκεῖ ζωῶ, καὶ λάβω τιῶ ἀντιμιδίαν ὅπῃ ὁ προφή-
 τῆς ὑπόχεται εἰς τὰς ἔτω θνήσκοντας. Οἱ Ῥώουσοι ὅμως δὲν ἠθέ-
 λησαν καὶ ἀνταποδώσιω εἰς αὐτὸν τιῶ χάριν ὅπῃ ἐπροθυμήθη καὶ
 τὰς κάμη ὁ Βάρβαρος. Τὸν ἐξυλοκόπησαν μόνον ἐρβρωμένωσ ὡσ
 ἔπρεπεν· ἔπειτα τὸν ἀφῆσαν καὶ ζῆ, ὅσον ἡμπορέσῃ, διὰ καὶ ἀποκ-
 τήσῃ

ταλαμβάνει ἔυκολα, ὅτι οἱ Τῆρκοι πρῶτον πρέπει νὰ λησμονήσω τὴν τῆ Μωάμεθ πίσιν, ἔπειτα νὰ φαναιῶ εἰς ἓν, ὁποῖονδήποτε Χριστιανικὸν Ἔθνος, Φίλοι πιστοὶ καὶ ἀγνώμονες.

Στοχάσθε τῶρα τὴν αὐτὴν, ἂν θέλῃς, καὶ ὡς ἀνθρώπους. Ἄνθρωποι βεβαίωτατα εἶναι, ἀλλὰ βάρβαροι καὶ ἀπαίδετοι, ἀλλὰ κακοήθεις καὶ ἀγνώμονες· ὡς βάρβαροι δὲν διακρίνῃσι καλῶς, ἕως πῶς ἐδιώαντο νὰ φθάσῃν τὰ παρακολυθητά τῆ κινδύου, εἰς τὸν ὁποῖον τῶρα βρέθησαν ὡς ἀγνώμονες, δὲν θέλει φανῆν ποτὲ δυχάριστοι (καὶ ἂν τὰ διακρίνῃν) εἰς ἐκείνους ὅπῃ μ' ἓνα ἢ ἄλλον τρόπον τὴν διεφύλαξαν. Λί βεργεσία τὴν ἀπάνθρωπον πολλακίς περισσότερον τὴν ἐκδηριῶσι καὶ τὴν ἐξαγριῶσι. Καὶ οἱ ἀπάνθρωποι λοιπὸν Τῆρκοι, διὰ νὰ γνωρίσῃν τῶν Χριστιανῶν Βασιλέων τὴν παρεῖσαν βεργεσίαν καὶ χάριν, ὥστε νὰ δέσῃν ἐφεξῆς μετὰ τῶν ἀσφαλῆ τὴν πίσιν καὶ τὴν φιλίαν, ἀφ' ἧς λησμονήσῃν καὶ τὴν τῆ Μωάμεθ πίσιν, μένει ἀκόμη νὰ γένωσι καὶ ἀνθρωπικοὶ. Πλὴν, εἰάν οἱ Τῆρκοι γένωσιν ἀνθρωπικοὶ, δὲν εἶναι τότε κατὰ τῶν Χριστιανικῶν Δυναστειῶν φοβερώτεροι; Ἐγὼ τὴν Τῆρκεν, ἂν ἀφίαν τὴν τῆ Μωάμεθ ἀσέβειαν, κάλλιον τὴν ἠθέλα ἀνθρωπικὴν, παρὰ ἀπάνθρωπον. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἐπιμένῃσιν εἰς τὴν ἑαυτῶν ψευδοθρησκείαν, διὰ τὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἐπιλοίπων τῆς Ἑυρώπης Βασιλειῶν, κάλλιον τὴν δέλω ἀπάνθρωπον, παρὰ ἀνθρωπικὴν. Ἐγὼ ἔτι κρίνω· ἄς κρίνῃ καὶ ἄλλος.

Ἄν οἱ Ὀθωμανοὶ διασωθέντες τῶρα ἐκ τῆ περιεσῶτος αὐτῆς κινδύου, μεταβάλλωσι εἰς τὸ ἐξῆς τρόπον καὶ ἦθος, ἀφήσῃν τὴν προτέραν ἀπάνθρωπιαν καὶ βαρβαρότητα, μιμηθῆν τῶν Ἑυρωπαϊῶν Ἐθνῶν τὴν ἀνομίαν καὶ τὸ πολίτευμα, ἀσκηθῶσι τὰς τέχνας καὶ τὰς μαθήσεις, ἐπιμεληθῶσι τὴν στρατηγίαν εἰς τὰ πολεμικὰ, καὶ τὴν γεωργίαν καὶ ἐμπορίαν ἐν καιρῷ τῆς εἰρήνης· ἡ μεταβολὴ αὕτη, πρὸς μὲν τὴν ὑπηκόου αὐτοῖς Χριστιανῆς, εἶναι πάντως ἐπωφελὴς καὶ συμφέρουσα, πρὸς δὲ τὴν Βασιλεῖς τῆς Ἑυρώπης, καὶ τὴν ἐκείνων λαῶν, ἴσως εἶναι ἀσύμφορος καὶ ἐπιζήμιος, τόσον ἐν καταστάσει εἰρήνης, ὅσον εἰς πολέμῳ σιμάντημα. Ἡ εἰρήνη θέλει σύρει ἀφθονώτερον εἰς τὴν Τερκίαν τὸ χρυσίον τῆς Ἑυρώπης· καὶ ὁ πόλεμος θέλει ἔλκει φοβερώτερον εἰς τὴν Ἑυρώπην τὸν σίδηρον τῆς Τερκίας. Μαὶ ἂν οἱ Ὀθωμανοὶ, διασώσαντες τὴν παρεῖσαν δυνάμιν, μείνωσι

τήσῃ κατ' ὀλίγον ὀλίγον, μὲ ἄλλον κοπιαστικώτερον τρόπον, τὸ μέλι καὶ τὸ γάλα, καὶ τὰς ἀδιακορβύτας νύμφας, ἄς ὁ Μωάμεθ ἠτοίμασέ τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

νωσι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ὡς εἶναι, ἀπολίτῳτοι ἢ δυαπολίτῳτοι, ἀτακτοὶ καὶ ἀπαίδῳτοι, ἀτεχνοὶ καὶ ἀφρατῆγητοι· εἰς ἓνα λόγον βάρβαροι καὶ θηριώδεις· οἱ μὲν Χριστιανοὶ οἱ ὑπ' αὐτῆς, δὲν ἔχουσι πλέον ἐλπίδα σωτηρίας, εἰδὲ πρέπει νὰ ἀναμένωσι εἰς τὰς θλίψεις των ἀνακαθίσμῳν. Τῆτο εἶναι ἀληθινόν. Ὁμῳς καὶ οἱ Χριστιανοὶ οἱ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι τῳρα ἀμελοῦσι τὴν δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἡμπορεῖν νὰ τῆς ἰδοῦσι τέλειον τεταπεινωμένῳς, δὲν πρέπει βέβαια νὰ ἐλπίσωσι παρ' αὐτῳν, ἢ ἐπιμονῳν εἰς τὰς σωθῆκαις, ἢ πίστιν εἰς τὰς ὑποχέσεις, ἢ εἰς τὴν φιλίαν βεβαιότητα. Θέλει τῆς ἔχουσι πάντοτε, ὅλοισ ἀπίσης, ἐχθρῆς ἀσπόνδῳς· καὶ ἂν κατὰ τ' ἄλλα ἐπιμένοντασ εἰς τὴν προτέραν ἀπαυθρωπίαν καὶ βαρβαρότητα, κατὰ τῆτο μόνον ἢ ἀσμένεια ἐξερεθισθεῖσα ἀπὸ τὴν παρεῖσαν συμφορῳν (καθῳς εἶναι πολλὰ πιθανόν) τῆς ἀλλάξης, καὶ τῆς ἀναγκάσῳ νὰ ἐπιμεληθῆν ὡς καὶ ἄλλοτε τῳ φρατιωτικῳ, θέλει τῆς ἔχεν καὶ ἐχθρῆς φοβερῆς, καὶ ἐπικινδῳῳς.

Ἄς ἐνθυμηθῳμεν, ὅτι οἱ Μωαμεθανοὶ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ φοβεροὶ ἐχθροὶ, ὁπῆ εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Η'. αἰῳνος (711.) ἔσησαν Θρόνον ἴδιον μέσα εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἰαπωνίας. Εἰς τὰ μέσα τῆς Θ. (847.) ἐπλησίασαν ἔωσ εἰς τὰ προπυργῳματα τῆς Ῥώμης· Καὶ εἰς τὰ τέλη τῆς αὐτῆς, (897.) ἔφερον ἄνω καὶ κάτω τὴν Καλαβρίαν. Ἐκεῖνοι οἱ ἐχθροὶ, ὁπῆ ἀφ' ἔ περιτὸ μέσον τῆς ΙΕ'. αἰῳνος, ἀπλωμένοι ἤδη ἀπὸ Γαδείρων ἔωσ Ἰνδῳν, ἔσβυσαν ἐξ ὀλοκλήρησ τὴν Ἀυτοκρατορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεωσ, περιτὰ τέλη (1480), ὠρμησαν νὰ καθυποτάξῳν καὶ τὴν Ἰταλίαν, ἐκυρίδυσαν τὸ Ὀτταντον, ἔφερον τὴν Φρίλιω καὶ τὸν τρόμον εἰς ὄλιω τὴν Ευρώπιω. Ἄυτοὶ τέωσ, ὁπῆ εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς αἰῳνος τῆς ΙΣ'. (1529.) ἔδερναν εἴκοσιν ὀλοκλήρησ ἡμέρασ τὰ τεῖχη τῆς Βιέννας· εἰς τὰ τέλη τῆς αὐτῆς ἐλεηλάτησαν καὶ κατερήμωσαν τὸ Βασίλειον τῆς Ουγκρίας· καὶ εἰς τὰ τέλη τῆς ΙΖ'. (1683.) ἔφθασαν πάλιν νὰ δρεθοῦσι πρὸ τῳν πυλώνων τῆς εἰρημένης Ἰμπερατορικῆς πόλεωσ Βιέννας· ἔσησαν τὴν μλωσειδῆ Σελιῳλιω, ἐπάνω εἰς ἓνα τῳν ἐπισημοτέρων ἐν αὐτῆ Ἐκκλησιασικῳν πύργων, καὶ ὀλίγον ἐλειψε καὶ νὰ τὴν κατακυριδῳσῳν. Ὁ Αἰῳν ὁ ΙΗ'. ὁ παρῳν καὶ ὃν ζῳμεν, δὲν ἐφάνη τόσον δυστυχῆς εἰς τὰς αὐτῳν ἐπιχειρήσεις· ἀλλ' αἱ ἐπιχειρήσεις αὐτῳν ἐφάνησαν αἱ αὐταὶ· διατὶ καὶ ἡ θρησκεία ἢ αὐτῆ, καὶ τὸ ἔθνοσ τὸ αὐτό, καὶ τὸ σύστημα, καὶ αἱ προαιρέσεις, καὶ τὰ τέλη.

Ἄκῆεται ἐνθεν κακῆθεν, δὲν ἠξῳρω, ἢ κατὰ χλῳδιω, ἢ κατὰ σφωλερῳν κρίσιν λεγόμενον, ὅτι οἱ Τῆρκοὶ δὲν εἶναι πλέον τὸ ἔθνοσ τὸ φοβερόν· ἐκεῖνο καὶ ἀνυπόστατον, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε μὲ ὀρμῳν καὶ μὲ βίαν, ἐπαρῳαυρε καὶ κατηδάφισεν ὑπὸ τῆς πόδασ τῆς ὀ, τὶ ἠθέλεν ἀπαντήσῳ· Ὀχι.

Τῳ

Τὸ Ἔθνος, εἶναι τὸ αὐτὸ ἐπιχειρηματικὸν, μεγαλόψυχον, ὀρμητικὸν, γενναῖον ὡς καὶ πρότερον. Ἐξέτασις τῆς Τέρκης αὐτῆς, αὐτοὶ καὶ τῶρα ἀκόμη ἔχουσι περὶ ἑαυτῶν, πάρα πολλὰ μεγάλῳ ὑπόληψιν. Ἡ ἀνδρεία. (λέγουσι) (5) καὶ ἡ Ρωμαλεότης, καὶ ἡ Δικνησία, καὶ ἡ Ἡρωικὴ μεγαλψυχία τῆς Ὀθωμανικῆς Ἔθνους, εἶναι εἰς τῆς Χριστιανῶν ἀγνώριςος. (Ἐκείνο ὅπερ ἀκολούθει, εἶναι ἔτι ὑπερβολικώτερον.) Ἐάν τις (προσθέτῃσιν) ἀγωνιστῆς γενναῖος Ὀθωμανός, ὡς Τίγρις ἰχυρὰ καὶ ὀξυκίητος, παραστὰς ἐν μέσῳ προκαλέσῃ (ἐκ τῆς Χριστιανικῆς στρατεύματος) ἕνα τινὰ εἰς μονομαχίαν, ἔδοξεν τῶν ἀπίστων, ἔτε μεταξύ τῶν χιλίων, ἔτε μεταξύ τῶν ἑκατὸν χιλιάδων εἰς, ἤθελε τολμήσῃ νὰ ἀναλάβῃ τὸν κίνδυνον. Ἐκείνη εἶναι μία τολμηρὰ ἀλαζονεία, γέννημα μιᾶς τυφλῆς βαρβαρότητος· ὅμως ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι οἱ Τῆρκοι εἶναι ἀνδρικοί, καὶ διὰ τὸν πόλεμον ἐκ φύσεως, καλῶς παρεσκευασμένοι. Οἱ ἴδιοι αὐτῶν ἐχθροὶ καὶ ἄλλοτε καὶ τῶρα, τῆς ἐδοκίμασαν, καὶ τῆς μαρτυροῦσι τοιαύτους· καὶ οἱ ἔπαινοι ἐνὸς ἐχθροῦ, εἶναι μία μαρτυρία ἀξιόπιστος ὑπὲρ τῆς ἐπαινεμένης. Συγγραφεὺς τις ἐπαγγέλματος Ἀρεϊκῆ, ὅς τις ἐξ αἰτίας τῆς ἐνεσῶτος πολέμου, ἠθέλησε νὰ μᾶς παραστήσῃ τὸν τρόπον, πῶς οἱ Τῆρκοι πολεμοῦν, καὶ πῶς πρέπει νὰ πολεμοῦνται· μᾶς βεβαιώνει, ὅτι αὐτοὶ πλεονεκτοῦσιν ἐκ μέρους των ἔχοντες, ὑπὲρ τὰ ἄλλα Ἔθνη τὴν γενναϊότητα, τὴν προσωπικὴν ἐπιδεξιότητα, καὶ τὸ πλῆθος. (*) Ἠδύατο νὰ προσθέσῃ: καὶ τὸν τῆς θρησκείας ἐνθουσιασμόν, καὶ τὴν ὑπεροψίαν καὶ περιφρόνησιν τῶν ἄλλων γενῶν, καὶ τὸν θυχερῆ καὶ ἀφρονον πορισμὸν ἀπάντων τῶν ἀναγκαίων εἰς πόλεμον· καὶ ἐπὶ πᾶσι, τὸν διάθερον ζῆλον, καὶ τὴν ἐμπιστωσίαν, δι' ἃ εἶναι ἀδύνατον νὰ φανῇ ποτὲ ἕνας Τῆρκος, ἢ ἀμελής καὶ ἀδιάφορος περὶ τὴν δόξαν καὶ ὠφέλειαν καὶ αὐξήσιν τῆς Ὀθωμανικῆς Κράτους, ἢ ἐπίβουλος καὶ προδότης. Διὰ ταῦτα πάντα τὰ ἀπρηξιδμημένα πλεονεκτήματα, ἔπρεπε πάντοτε νὰ φοβάζωνται οἱ Ἑυρωπαϊοὶ τὸ γένος τῶν Τῆρκων ὡς φοβερόν· κατὰ δὲ τὰ ἔχιστα, καὶ νὰ τὸ μιμῶνται.

Διατὶ λοιπὸν τοιοῦτοι ὄντες οἱ Τῆρκοι, ἀπὸ καιρόντινα καὶ ἐδῶ, καὶ μάλιστα εἰς τῆς παρόντας τέττες πολεμικῆς ἀγῶνας, εἰς τῆς ὁποῖς αὐτοὶ
 θελη-

(5) Ἰβρα. Ἐφένδ. Κεφ. Γ'. Σελ. 127.

(*) Σημειώσ. περὶ τῆς τῶν Τῆρκων Στρατιωτικῆς, καὶ τῆς τρόπου καθ' ὃν πρέπει νὰ γίνεταὶ ὁ κατ' αὐτῶν πόλεμος, Ἐκδ. ἐν Λειψ. καὶ Δρέσδ. 1770. Σελ. 88.

Θεληματικῶς εἰσέβησαν, παντελῶς δὲν δοκιμῆσιν; Ἀφίνοντες τὰς ὑψηλοτέραις λόγαις τῆς προνοίας, εἰς τὰς ὁποίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰχωρήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅλοι συμφῶνως οἱ νενεχῆς κρίνουσιν, ὅτι ἡ διαφορὰ προέρχεται ἐκ τούτου. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἐπαρθέντες διὰ τὰς προλαβέσασ νίκαις, ὑπερεφρόνησαν τὰ ἄλλα Βασιλείαι, ὡς ἀδενῆ καὶ ἀνίχυρα. Κατεδάρξθησαν ὑπὲρ τὸ θεὸν εἰς τὸ μέγεθος, καὶ εἰς τὴν ἐξόμω τῆ ἰδίαις Κράταις, καὶ ἠμέλησαν τὴν προτέραν ἀσκησιν καὶ προπαρασκευάσασ εἰς τὰ πολεμικά. Ἡ ἀσφάλεια εἰς τὴν ἐνόμισαν πῶς δρῖσκονται, καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἀψήφισια, τὰς ἀπεκοίμησαν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ἀνέσεως καὶ τῆς τρυφῆς. Οἱ Ἑυρωπαϊοὶ ἐξ ἐναντίας ἐξυγοσάτησαν ἀκριβῶς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτῆς Μοναρχίας τὸ βάρος, καθὼς καὶ τῶν ἄλλων ἐκάστης Ἐπικρατειῶν, ὅθεν ἐσπῆδασαν νὰ συστήσῃν, καὶ νὰ ἰχυροποιήσῃν τὰς ἰδίαις δυνάμεις. Ἐπεμελήθησαν νὰ φέρῃν, ὅσον τὸ δυνατὸν, τὴν πολεμικὴν ἀσκησιν καὶ ἐμπειρίαν εἰς τὴν ἀκμὴν καὶ ἐφρόντισαν νὰ δρῖσκονται διὰ παντὶς, τὰ εἰς τὴν μάχην, σωτισταγμένοι καὶ ἔτοιμοι. Ἡ πεποίθησις ἔκαμεν ἐκείνους νὰ ἔχῃν τὴν μάχαιραν ἀνακόνητον, καὶ εἰς τὴν θῆκην ὁ φόβος ἐκίνησε τούτους νὰ κρατῆν εἰς χεῖρας αἰεὶ τὴν μάχαιραν γυμνὴν, καὶ ἠκονημένην. Πρῶτερον ἴσως ἐγένετο τὸ ἐναντίον ὅθεν οἱ Τῆρκοὶ ἐφαίνοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νικηταί, καὶ πάντοτε φοβεροί. Τώρα ἡ ἀντιτροφή τῆς τρόπου, πρέπον καὶ ἀκόλῃστον ἦτον νὰ προξενήσῃ ἀντίτροφον καὶ τὴν ἐκβασιν. Μαὶ ἂν ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ σενοχωρία ἐξυπνίσῃ τελευταῖον τῆς Τέρκου, καὶ τῆς φέρῃ εἰς ἀδθησιν; ἂν μεταβάλλωσιν ἦθος, καὶ ἀναλαβόντες τὰ σωτήρη φρονήματα, μιμηθῶσι τῆς καὶ τὴν πολεμικὴν δὐταξίαν καὶ τέχνην τῶν ἐπιλοίπων Ἑυρωπαϊῶν γενῶν, βλέποντες ἀλλῶς εἰς προφανῆ κίνδυνον τὴν ἰδίαν ἀσφάλειαν; τότε τί εἶναι ἄλογον νὰ ἀκλεθῆσῃ; ὁ ὀρθὸς λόγος ἐπιδήλως τὸ προμηνύει.

Ἄν οἱ Ὀθωμανοὶ δὲν ἐγνώριζον αὐτοὶ ἀφ' ἑαυτῶν, πόθεν προῆλθεν εἰς τὸ σῶμα τῆς Βασιλείαιτων ἡ παρῆσα ἀδενεία, δὲν ἦτον φόβος μήπως φροντίσῃν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μεταχειρισθῶν τὴν πρέπουσαν θεραπείαν. Ἄλλ' αὐτοὶ καὶ τὰ αἷτια τῆς ἀδενείας τὰ γνωρίζουσι, καὶ τὰς τρόπου τῆς ἰάσεως τὰς ἠξούρουσι, καθὼς καὶ ἡμεῖς. Ἄς ἀκῆσωμεν τὰ ἀνωτέρω παρ' ἡμῶν εἰρημένα ἀπὸ τῶν ζῆματων. Ἰδὲ πῶς ὀμιλῶσιν: 6) „Οἱ Βασιλεῖς καὶ Πρίγκιπες τῶν Ἰσλάμων, καὶ ἐν γένει οἱ λαοὶ τῆς ἀληθῆς πίστεως, εἰς τὰς περασμένους καιρὸς νίκαις ἀνείλοντο ἐπισήμως κατὰ τῶν ἐχθρῶν

β

(6) Ἰβραῖμ Ἐφένδης Κεφ. Α. Τμήμ. Ε. Σελ. 37.

„ἐχθρῶν τῆς Ἀυτοκρατορίας καὶ τῆς πίσεως' ἐπειδὴ διὰ μιᾶς ἐξαιρέτη
 „ἀσκήσεως, ἐμεταχειρίζοντο τὰ ἄρματα καὶ τὸ ξίφος μὲ μίαν ἐπιδεξιό-
 „τητα ἀνωτέραν τῶν ἄλλων. . . . Εἰς τὸ παρὸν ὅμως (7) ἡ Ἡρωϊκὴ
 „τῶν Ἰσλάμων γενναϊότης αἰθρητῶς ἐχαυνάθη, καὶ ἀπότινος καιρῶ καὶ
 „ἐδῶ, ἡ ἰχὺς αὐτῆ καὶ διώαμις προδήλως ἐξέπεσεν ἀπὸ τὸ μεγαλειότης. „
 Τῆτο τὸ προβάλλει ὁ Ὀθωμανὸς Συγγραφεὺς, ὡς ἐν μυσηριῶδες πρόβλη-
 „μα. „Καὶ διὰ τὴν λύσιν (λέγει) (8) τῆ μυσηριῶδες τέττε προβλήμα-
 „τος, πρέπει πρῶτον νὰ ἐρδυνήσωμεν ἐπιμελῶς τὴν νέαν πολεμικὴν τέχ-
 „νην τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἀυτοκρατορίας καὶ τῆς πίσεως, καὶ νὰ τὴν γνω-
 „ρίσωμεν καλῶς, διὰ νὰ ἰδῶμεν πόσον ἀνίκανος εἶναι ἡ παλαιὰ μέθοδος, καὶ
 „ἔτω νὰ καταλάβωμεν ἅπαντες τὴν ῥίζαν τῆ ἐλαττώματος, καὶ τὴν πη-
 „γὴν τῆς ἀδιωαμίας εἰς τὰ τακτικάμας.

„Εἶναι συμφερώτατον (ἀκολουθεῖ) (9), νὰ ἐξακριβώσωμεν τὰς
 „ἀρχὰς καὶ τῆς Κανόνας, ἔς πρὸ ὀλίγου εἰς τὰ στρατῶματάτων εἰσιώεγκαν
 „οἱ Βασιλεῖς καὶ τὰ ἔθνη τῶν Ναζαριῶων καὶ τὰ νέα ἄρμα-
 „τα ὅπῃ ἔφερον εἰς τελειότητα, καὶ τὰ νέα μηχανήματα, καὶ τὴν ἐπι-
 „τηδείαν αὐτῶν μεταχείρησιν' τὰ ὅποια ὅλα ἐματαίωσαν τὰς παλαιὰς
 „παρατάξεις, καὶ ἔφερον τῆς ἐχθρῆς μας εἰς κατάσασιν, νὰ διώωνται
 „νὰ ἀντέχου, εἰς τὰς σφοδρότερας ὁρμαῖς τῶν ἡμετέρων Χετζέμ' „
 (οὕτως ὀνομάζεσι τὰς ὁρητικὰς καὶ ἀχαλίνεσ προσβολὰς, μὲ τὰς ὅποιας
 τυφλὰ πίπτοντες ἐπάνω εἰς τῶν ἐναντίων τὰς φάλαγγας, πολλαῖς τὰς
 διαρρηγνύουσι, καὶ τὰς διασκεδάουσι.)

„Ἡ πολλαπλάσιος δοκιμὴ ἔδειξεν ἐπιδήλως, ὅτι ἡ παλαιάμας πο-
 „λεμικὴ τάξις, ἔ μόνον εἶναι πάντῃ ἐλλειπῆς, ἀλλὰ καὶ ὀλεθρῆ καὶ τὴν
 „ἀκολουθεῖ, καὶ ὑποκειμένη εἰς μεγάλα ἀτόπα „ (10). Εἶτα ἀναφέ-
 „ρει ἐφεξῆς διάφορα τῶν ἀτόπων αἰτία, παραβάλλων διεξοδικώτερον τῆς
 νέας ὀταξίας τὸ κέρδος, καὶ τὴν ζημίαν τὴν ἐκ τῆς παλαιᾶς ἐν ταῖς
 παρατάξεσιν ἀταξίας συμβαίνουσαν' καὶ τελῶταῖον ἐπὶ λέξεως συμπε-
 ραίνει (11) „ὡς σαφὲς καὶ ἀναμφίβολον ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι ἡ παλαιὰ
 „ΤΑΚΤΙ-

(7) Ἀυτ. Σελ. 40.

(8) Ἀυτ. Σελ. 41.

(9) Ἀυτ. Σελ. 42. 43.

(10) Ἀυτ. Σελ. 43, κξ.

(11) Ἀυτ. Σελ. 58.

„τακτική πρέπει να σύρη τὸν ὀλοτελῆ μιᾶς χώρας ἀφανισμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ βραδεία μεταμέλεια δὲν ἤμπορεῖ νὰ φέρῃ θεραπείαν, ἔτε διόρ-
„θώσιν. „

Μέμφεται ἔπειτα (12) τὴν ἀψηφισίαν τῶν ὁμοφύλων τῶν Ἰβραή-
μης, πῶς ἀφῆσαν μίαν χεῖρταν ἀπίστων καὶ ἐμεγαλιώθησαν, καὶ ἐπλη-
θύνθησαν, καὶ ἐπλάτυναν τὰ ὄριάτων εἰς τὰ τετραπέρατα· καὶ ἀντὶ
νενικημένων, κατέστησαν νικηφόροι καὶ θριαμβοῦται· Τὸς μέμφεται, διατὶ
δὲν ἐξετάζουσι ποῖοι εἶναι οἱ ὄροι τῆς αὐτῶν τῶν Γκιαρ πολιτικῆς, διοική-
σεως; ποῖα τὰ συστήματα; πῶς κυβερνοῦσιν ἐκεῖνοι τὰς πόλεις; πῶς διε-
ξάγουσι τὸ ὑπῆκοον; πῶς καταστάνουσιν ἀνθηραῖς τὰς χώρας αὐτῶν, καὶ
τὰς ἐπαρχίας αὐτῶν πολυανθρώπους; ποῖα τὰ πολιτικὰ αὐτῶν νόμιμα;
ποῖα τὰ δικαστικά; καὶ πρὸ πάντων ποῖα τὰ στρατιωτικά; δι' αὐτὸν (Θεὸς πα-
ραχωρήσαντος) ὤφθησαν πολλάκις καὶ ἀκολοθίαν νικηταὶ τῶν στρατο-
μάτων τῆς κραταιοτάτης οἰκίας τῶν Ὀθωμανῶν. . . . „Μὲ ἐλπίδα
„(λέγει) τοιοτρόπως νὰ ἀποκρέσωμεν δὲθενῶς τὰς ἀδικίας καὶ ὕβρεις
„τῶν ἐχθρῶν μας, νὰ εἴσωμεν τὸν δρόμον τῶν συμφορῶν μας, καὶ νὰ κόψω-
„μεν ἀπὸ τῆς ῥίζης τὸ κακόν.

Ἐπιμένει εἰς τὴν προτροπὴν, καὶ παραινεῖ τὸς ὁμοπίστους αὐτοῦ
(13) ἀπὸ τῆς νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, νὰ ἀφήσωσι τὴν ἐπονείδισον ἀναληθ-
σίαν, τὴν πεισμονὴν, τὴν ἀηδίαν, τὴν πρόληψιν, δι' αὐτὸν ἕως τῶρα ἀπε-
στράφησαν τὴν ἐξέτασιν καὶ εἶδησιν τῶν στρατηγικῶν πανεργασμάτων καὶ
μεθοδῶν, καὶ νὰ ἐπιμεληθοῦν μετὰ σπουδῆς ἐπιπόνου νὰ ἀκριβολογή-
σωσι, καὶ νὰ μάθωσι καὶ αὐτοὶ τὴν θαυμασιῶν αὐτῶν τέχνων τῆς νέας τακ-
τικῆς, δι' ἧς ἀπὸ πολλῆ ἤδη οἱ ἄπιστοι, τὸ Βασίλειον τῶν πιστῶν, καὶ τὴν
Πόρταν κατέθλιψαν.

Ἐπειδὴ δὲ, ἠξάρει ὅτι τὸ δόγμα τῆς προδιορισμῆς, ἤμπορεῖ νὰ ἐξα-
διωατίσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὀπαδῶν τῆς Μωάμεθ, τὴν ἰχίω τῶν ἀνω-
τέρων παραινέσεων, προλαμβάνει καὶ λύει καὶ ταύτῃ τὴν ἀνθυποφορὰν.
„Καὶ ἀγκαλὰ (λέγει) (14) ἡ ὀτυχῆς τῆς πολέμου ἔκβασις, καὶ ἡ νίκη
„ἠετῆται ἐκ τῆς θείας προνοίας . . . ὅμως ὁ παντοδύναμος Θεὸς κα-
„θυσπέβαλε τὰ ἀποτελέσματα ὑπὸ τὰ αὐτῶν αἰτία· καὶ ἡ πρόνοια ἐνερ-
„γεῖ

(12) Ἄυτ. 64.

(13) Ἄυτ. Σελ. 67. 68.

(14) Ἄυτ. αὐτ.

„γὰρ καὶ ἀκολυθίαν τῶν μέσων καὶ τῶν μέτρων, τὰ ὅποια οἱ ἄνθρωποι
 „εἰς τὰς αὐτῶν πράξεις μεταχειρίζονται. Ὅθεν ἀκόλυθον τῆς ἐν τοῖς
 „ἔσι τάξεως εἶναι, ὅτι τὸ μὲν κατὰ τέχνῳ, καὶ κατὰ κανόνας μιᾶς σε-
 „ρεᾶς καὶ ἀδιασπᾶσθ ἐνώσεως, συμφωνίας, ὑπαλληλίας διοικέμενον στρα-
 „τόμα, πάντοτε νὰ νικᾷ· τὸ δὲ ἀπαιδαγώγητον, καὶ ἀνεξάσκητον, καὶ
 ἀτεχνον, καὶ ἀτακτον, νὰ νικᾷται.

Τέλος πάντων βεβαιώνει τὴς Μωσουλμάνης ὁ Ἐφένδης (15), ὅτι
 ταῦτα πάντα δὲν τὰ λέγει μόνον ἀπὸ γνώμης ἰδίας, ἀλλ' εἰς αὐτὰ (λέγει)
 τὸν ἐπληροφόρησαν ἄνδρες ἔμπειροι εἰς τὰ πολεμικά, Ἑυρωπαϊοί, ἐξ ἰδίας
 εἰς ἑαυτοῦ. Ἡμεῖς δὲ ἀπὸ τὸ εἶμα τῆ Ἰβραὶμ Ἐφένδη διὰ τῶν ἀπάν-
 των πληροφορέμεθα, ποίαν ὑπόληψιν ἔχουσιν οἱ Τῆρκοι περὶ τῆ ἰδίας Ἐθ-
 νης· ποίαν περὶ τῶν Χριστιανικῶν τῆς Ἑυρώπης γενῶν· ποίαν περὶ τῆς πα-
 λαιᾶς τακτικῆς, τὴν ὅποιαν αὐτοὶ μεταχειρίζονται, καὶ ποίαν περὶ τῆς
 νεωτέρας, τὴν ὅποιαν οἱ ἄλλοι πῶς γνωρίζουσι τὴς ἐλλείπει, καὶ πῶς
 εἶναι χερὸν ἔτοιμοι νὰ θεραπεύσων τὴν ἐλλείψιν. Τὸ ὅποιον ἂν σωέβη,
 εἰφώνω τὴν τῶν Ἑυρωπαϊῶν σῴεσιν νὰ συλλογιθῆ τὰ ἐντεῦθεν παρακο-
 λυθήματα.

Ἡξάρω: πολλοὶ κρίσκονται εἰς τοιαύτῳ γνώμῳ, ὅτι δὲν εἶναι
 φόβος, μὴ συστήσω εἰς τὸ ἐξῆς οἱ Τῆρκοι τὸ στρατιωτικὸν αὐτῶν, κατὰ τὴν
 νῦν ἐπικρατέσαν παρὰ τοῖς Ἑυρωπαϊοῖς τάξιν καὶ ἀσκήσιν. Δὲν ἐπιτρέ-
 πει λέγεσθαι) εἰς τὴς ἀκολύθους τῆ Μωάμεθ τὴν μίμησιν τῶν ἀλλοπί-
 των Ἐθνῶν, ἔτε ἡ θρησκεία, ἔτε ἡ βαρβαρική ἀλαζονεία καὶ ὁ τύφος.
 Ἄυτοὶ ὄντες ἐπίμονοι, καὶ σερεοὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν ἥθη, καὶ ἀμετα-
 κίνητοι, κρίσκονται μακρὰν ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς καινοτομίας καὶ τῆς νεω-
 τερισμῆ. Καὶ πρὸ πάντων αὐτοὶ, ὡς ἀνεπίδεκτοι βπειθείας καὶ ὑπακοῆς,
 δὲν εἶναι ἔυκολον, ὅτι θέλει καταστήσω ποτὲ εἰς τὰ στρατῶματάτων
 ἐκείνῳ τὴν ὀταξίαν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν κρέματα ἡ περὶ τῆς πολεμικῆς
 ἐγῶνας δὲ κίμησις.

Ἄλλ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν μίμησιν, ἂν ἐξετάσωμεν καλῶς, ἡμεῖς θέλει
 εὑρομεν τὴς ἀκολύθους τῆ Μωάμεθ, ὅτι ἐφάνησαν πάντοτε πρόθυμοι εἰς
 τὸ νὰ παραδέχωνται καὶ τὰ τῶν ἄλλων Ἐθνῶν ἐφθρέματα, ὅσα ἐκρίσαν
 πρὸς ἑαυτὸς πρέποντα καὶ συμφέροντα. Ἐυθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης χρο-
 νης τῆς συστάσεως τῆ Βασιλείας αὐτῶν, ἔτι ὑπὸ τὴν τῶν Καλίφων διοί-
 κησιν

ἤσθησαν δρισκόμενοι, ὅταν ὑπὸ τὸ εἶδος τῆς κατ' αὐτὰς Θεοκρατίας ἦσαν θερμότεροι εἰς τὸν Μωαμεθισμόν, καὶ ἐπομένως δεισιδαιμονέστεροι, αὐτοὶ ἐφάνησαν μιμητικοί. Ὅταν ἠύξανον κατὰ τὴν ἰσάμιν, τόσον ἐπεμελουῦτο νὰ αὐξάνη, καὶ κατὰ τὴν περὶ τὰς ἐπισήμας καὶ τέχνας τελειότητα, ὅσας εὕρισκον παρὰ τοῖς ἀλλογενέσιν. Εἶναι γνωστὸν ἐκεῖνο ὅπῃ ἐσημείωσε, περὶ αὐτῶν εἰς τὸτο, ἓνας νεώτερος Συγγραφεὺς περιώνυμος. (*)

„Ααρὰν Ραχίλδ, σύγχρονος Καρόλου τῆ Μάγνη, ὁ ἐπιφανέστερος τῶν προκατόχων αὐτῆ Καλίφων· (ὅς τις ἐδωθήθη καὶ ἔκαμε νὰ τὸν ἀλαβῆται, καὶ νὰ τὸν περιβλέψῃ, ἀπὸ Ἰσπανίας ἕως Ἰνδίας) ἀνεψύχασεν ὅλας τὰς ἐπισήμας· ἐφιλοπόνησε τὰς τέχνας, καὶ τὰς πρὸς ἡδονὴν, καὶ τὰς πρὸς ὠφέλειαν· εἰλκυσε πρὸς ἑαυτὸν ἄνδρας σοφῆς καὶ πεπαιδευμένους· καὶ ἀντὶ τῆς πρώτης βαρβαρότητος, ἀντεισήγαγεν εἰς τὰς ἀρυχωροτάτας αὐτῆ Ἐπαρχίας καὶ χώρας, τὴν τῆ πολιτοῦματος κοσμιότητα. Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, οἱ Ἄραβες ἔφερον εἰς τὴν Ἐυρώπῃ τὰς Ἀριθμητικὰς χαρακτῆρας, τὰς ὁποῖαις ἤδη πρότερον αὐτοὶ εἶχον παραλάβῃ παρὰ τῶν Ἰνδῶν. Ἡμεῖς εἰς τὴν Ἀλμανιαν καὶ εἰς τὴν Γαλίαν, δὲν ἐλάβομεν ἄλλοθεν εἰδησίτινα μετρίαν τῆ τῶν Ἀσέρων δρόμῃ, εἰμὲ ἐξ αὐτῶν τῶν Ἀράβων. Μόνον τὸ ὄνομα τῆ Ἀλμανάκη εἶναι εἰσέτι καὶ νῦν ἀρκετὸν εἰς μαρτύριον. Τελυταῖον κατὰ τὸν Β' ἀπὸ τῆ Μωάμεθ αἰῶνα, χρεῖαν εἶχον τῆς Δύσεως οἱ Χριστιανοὶ νὰ γίνωνται μαθηταὶ τῶν Μωαμεθιανῶν.

Ὅτι δὲ οἱ Μωαμεθιανοὶ δὲν ἀπηξίωσαν ἀνέκαθεν νὰ μανθάνη, καὶ νὰ μιμῶνται τὰς τῶν ἀλλοεθνῶν Ἐπισήμας καὶ τέχνας, καὶ τῶν ἰδίως τὰς πολεμικὰς, φαίνεται καὶ ἀπὸ τῆ μεγάλλῃ Φροντίδι, τὴν ὁποῖαν εἶχον οἱ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἀυτοκράτορες, νὰ κρύπτου, ὅσον ἠδυνάστο, εἰς αὐτὰς τὴν κατασκόπην ἐκείνην τῆ ὑγρῆ πυρός, τὸ ὁποῖον διὰ Σιθωνῶν προχεόμενον, καὶ ὑπ' αὐτὴν τὴν τῶν ὑδάτων ἐπίχυσιν ἀσβεστον διατηρούμενον, κατὶωάλισκε τὰς ὑπεναντίαις. Ἰέμεθ (ἔγραφε Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος πρὸς Ῥωμανὸν τὸν υἱὸν αὐτῆ καὶ διάδοχον.) (**)
„Πρόσεχε καλῶς, εἰάν τολμήσῃ ποτὲ, καὶ παρὰ Σὲ ζητήσῃ αὐτὸ τὸ
β 3 „ ὑγρὸν

(*) Ὀνολταῖρος. Ἐν τοῖς Χρονικ. τῆ Ἰμπερίας· Ἐκδ. ἐν Βασιλ. Τόμ. Α.
Σελ. 5. 6.

(**) Ἐν ταῖς Κωνσ. Ἀρχαιολογ. Μέρ. Β'. Κεφ. ΙΓ. παρὰ Βανδερ. Ἐκδ. Παρισ.
1711. Τόμ. Α. Σελ. 64. 65.

„ύγρον πῦρ, καθὼς καὶ παρ' ἡμῶν πολλάκις τὸ ἐζήτησαν, πρόσεχε νὰ
 „τὴς ἀποπέμψης ἀπράκτους. Καὶ ἅμα, ὑπαγορεύει εἰς αὐτὸν, ἂν τύχη
 καὶ τὸ ζητήσω, τί πρέπει νὰ ἀποκριθῇ. „Ὅτι δηλαδή, αὐτὸ εἶναι ἕνα
 „πῦρ Θεόδοτον καὶ Ἀγγελολίδακτον, τὸ ὁποῖον ὅς τις εἰς τὴς ἀλλοεθνεῖς
 „καὶ ἑτεροθρήσκους τολμήσῃ καὶ τὸ παραδώσῃ, ἐκπίπτει ὄθις τῆ Χρι-
 „σιανισμῶ, καὶ ἔνοχος τῆ αἰωνίᾳ ἀναθέματος, ἔλκει καθ' ἑαυτῆ τὰς
 „Φρικτοτάτας ποινὰς, καὶ παρὰ Θεῶ, καὶ παρὰ ἀνθρώπων. „Τοιοτρό-
 πως ἐμεταχειρίζοντο οἱ Χριστιανοὶ τὴν δεισιδαιμονίαν διὰ νὰ φυλάξεν τὴν
 πολεμικὴν τέχνην ἀπόρρητον πρὸς τὴς Μωαμεθανούς· ἐπειδὴ ἤξευραν, ὅτι
 οἱ Μωαμεθανοὶ, δὲν ἦσαν βέβαια τόσοι δεισιδαίμονες, ὥστε νὰ ἔχεν δυσκο-
 λίαν καὶ μιμηθῶν, τὰς τῶν Χριστιανῶν πολεμικὰς ἐμπειρίας καὶ τέχνας.

Ἄλλὰ πότε ἔλεψεν ἀπὸ αὐτῆς, αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆ ζήλῃ, καὶ
 τῆς μιμήσεως; Δὲν ἐμιμήθησαν ὄθις οἱ Ὀθωμανοὶ, ὅλας σχεδὸν τῆς ἐν
 Κωνσταντινουπόλει Ἀυτοκρατορίας τὰς πολιτικὰς τάξεις, τὴς βαθμῆς τῶν
 ἀξιωματῶν, τῶν διαφόρων ὀφφικίων ἢ ταγματῶν τὰς ὑπεργίας, ἢ τὰ
 παράσημα; εἰς τρόπον ὅτι, ὁ Συγγραφεὺς τῶν Πανδεκτῶν τῆς Τερκικῆς
 Ἱστορίας (*) μᾶς τὴς παρασαίνει, ὡσάν νὰ ἦσαν τῶν Ῥωμαίων οἱ Πίθηκες;
 Δὲν ἐμιμήθησαν αὐτοὶ ὀγλίγωρα τῶν Ἑυρωπαϊῶν τὴς θαλασσιῶς σόλῃς,
 μεταφέροντες ἢ αὐτὰ τῶν Ναυτικῶν ὀργάνων ἢ ἐργασιῶν τὰ ξενικὰ ὀνό-
 ματα εἰς τὴν Τερκικὴν γλῶσσάντων; Καὶ ἐκεῖνοι ὅπῃ μὴ ἔχοντες πρότε-
 ρον (1360.) πῶς νὰ διαπεράσεν τὸ σενὸν τῆ Ἑλλησπόντου, ἠναγκάσθησαν
 νὰ ναυλώσεν κατὰ κεφαλὴν δύο Γενερώσια πλοῖα, δὲν ἐσκέπασαν ἔπειτα μὲ
 τὰ ἀρμενάτων τὰς Θαλάσσας, ὑποτάξαντες μὲ αὐτὰ τὴν Ἑυριπον (1470.),
 τὴν Ῥόδον (1522.), τὴν Κύπρον (1570.), τὴν Κρήτην (1669.), ἢ παρ' ὀλίγον ἢ
 τὴν Μάλταν (1565.), ἢ τὴς Κορφῆς (1537. 1716.); Δὲν ἐσυμμορφώθησαν
 αὐτοὶ ἐξ ἀρχῆς μὲ τὰ ἄλλα γένη τῆς Ἑυρώπης ἐξίσῃ, εἰς τε τὰ ὄπλα,
 καὶ εἰς διάφορα ἄλλα πολεμικὰ τεχνιτῶματα; Δὲν ἐπίασαν τὸ Τεφένκιον
 ἀντὶ τῆ τούξῃ· τὸ ὁποῖον τούξον, καὶ ἦτον παρ' αὐταῖς πάλαι, καὶ τιμᾶ-
 ται μέχρι τῆς σήμερον, ὡς ὄπλον ἅγιον καὶ ἱερόν· (ἴσως διατὶ τὸ ἐμε-
 ταχειρίζετο αὐτὸς ὁ Μωάμεθ.) „Ἄλλατὶ Σενέτ. Ἄλλατὶ μεμπαρέκ. Ἄλ-
 „λατὶ χαρέμ; καὶ ἀντὶ τῶν Κριῶν καὶ τῶν Καταπέλτων, δὲν ἐμεταχει-
 ρίσθησαν καὶ αὐτοὶ, ὡς οἱ Ἑυρωπαῖοι (χωρὶς ν' ἀφήσεν νὰ περάσῃ πολὺς
 καιρὸς) τὰς Βομβάρδας, καὶ τὰ Καυόνια; Μάλιστα, δὲν ἔχυσαν αὐτοὶ κατ'
 ἀρχὰς

(*) Ἰωάνν: ὁ Λεσγκλάβιος, ἐν τῇ Ἱστορ. τῆς Βυζαντ. μετὰ τὴν Ἱστορ.
 Χαλκοκονδ. Ἐκδόσ. Παρισ. Σελ. 407.

ἀρχαίς, τὰ μεγαλύτερα καὶ φοβερώτερα Κανόνια ἀπὸ ὅσα ἐφάνησαν εἰς τὴν Ἑυρώπῳ; Καὶ τὸ θαυμασιώτερον, μέσα καὶ εἰς αὐτὰς αὐτῶν τὰς παρεμβολαίς, πρῶτον εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ Κρούιας, ἔπειτα εἰς τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τελευταῖον εἰς τὴν τῆς Κρήτης ἐκπολιόρρησιν; Καὶ δὲν ἐπαραιτήρησαν, τέλος πάντων, νὰ βάλω πάντοτε καὶ αὐτὰ εἰς ἔργον τὰς ἀμεθόδους πολιορκίας, τὰ χαρακτηριστικά, τὰς προχωσεις, τὰς ὑπονόμες, τὰ ἄλλα, ὅσα ἀπλῶς εἰς τὰς πολεμικὰς εἶδον, ἢ ἐκρίναν πρὸς νίκην ὄντα σωτελεσματὰ καὶ ἐπίφορα;

Ἡ ὑποδοχὴ καὶ ἡ περιποίησις, καθ' ἣν οἱ Τῦρκοι ἐναγκαλίζονται ἀσμένως, τὰς ἀπὸ τῶν Ἑυρωπαϊῶν Ἐθνῶν, κατὰ καιρὸν πρὸς αὐτὰς καταφθίνοντας, ὅσοι μάλιστα εἶναι ἄνδρες εἰς τὰ πολεμικὰ ἔμπειροι καὶ ἐπιδέξιοι; καὶ τὰς ἀκέραιον εἰς πολλὰ, καὶ τὰς μεταχειρίζονται δεικνύοντες εἶναι καὶ αὐτὴ μία ἀπόδειξις, ὅτι ἢτε ἡ θρησκεία, ἢτε ἡ ἀλαζονεία καὶ ὁ τύφος, δὲν ἀπαγορεύουν εἰς τὰς Τῦρκας τὴν μίμησιν τῶν ἀλλοτρίων πολεμικῶν τεχνῶν καὶ ἐπιτηδεύσεων. Ὁ Πέρσης Οὐζὺμ Κασάνης, ζητεῖ καὶ λαμβάνει (1471.) παρὰ τῶν Ἑνετῶν, ἑκατὸν Βομβαρδαριστὰς, καὶ τεχνίτας χωροτάς τῶν τοιαύτων ὀργάνων τῆς τῆ ἀνθρωπίνης γένους ἐξολοθρεύσεως. Ὁ Σελτᾶν Σελίμης, εἰς τὴν κατὰ τῶν Ἀιγυπτίων ἐκστρατείαν (1517.) ἔχει τῶν πυροβολικῶν Μηχανημάτων Ἐπιστάτην, Ἰάκωβον τὸν ἀπὸ Ῥηγίης, πυροτέχνικον ἀριστον. καὶ πλῆθος ἄλλων ὁμοίων. Σελεϊμάνης ὁ Β' εἰς τὴν τῆ Βελγρὰδις πολιορκίαν (1521.) διδάσκειται παρὰ τεχνιτῶν Χριστιανῶν, τὴν χρῆσιν καὶ τὴν δυνάμιν τῶν ὑπογείων ὑπονόμεων. Ὁ αὐτὸς πολιορκῶν τὴν Βιένναν (1529.), ἔχει παρ' ἑαυτῷ Στρατηγὸν Λοδοβίκον τὸν Γρίτιν. Εἰς τὸν κατὰ Φερδινάνδου (1538.), Ἰωάννην τὸν Κατιάνερ. Ὑποκάτω τῆς Στεργονίας (1545.), τὸν γέροντα Καλαβρὸν Κρότωνα. Καὶ πρὶν ἐπιχειρηθῆ τῆς Μάλτας τὴν ἀλωσιν (1565.) πέμπει ἐκεῖ ἕνα Ἑυρωπαϊὸν Μηχανικὸν ἐπιτήδεον, ὅς τις ὑπὸ χήματι ἀλιέως περιερχόμενος, μὲ τὸν κάλαμον τῆς ὀρμικῆς εἰς τὸ χέρι, καταμετρεῖ τῶν ταφρομάτων τὰ ὕψωματα. Ὁ Σελτᾶν Μερσάτης ὁ Δ' πολιορκῶν τὸ Βαγδάδ (1638.), ἔχει ἕνα Παταβῖνον, καὶ ἕνα Κρητικὸν μηχανικὸς τῆς πολιορκήσεως. Ὁ Σελτᾶν Μαχμέδ ὁ Ε' ἔπρὸ πολλῶν, ἐδέχετο μὲ τὰς ἀγνώλας ἀντικτὰς προσελθόντα τὸν Βοννεβάλλι. Καὶ ὁ Σελτᾶν Μιζαφᾶς ὁ Δ', τῶρα τὸ ὕψερρον, ἔχει διδασκῆτὴν τῶν πυροβολικῶν, καὶ ὀχυρωτὴν τῶν Δαρδανείων φερῶν, τὸν ποικιλομήχανον Ἰότιν.

Ἀληθινὰ τὸν ἀποστάτην Βοννεβάλλι, ὅταν ἐπεχειρήθη τότε νὰ ἐξασκήσῃ εἰς τὰ τῶν Ἑυρωπαϊῶν τακτικὰ μίαν Ὀθωμανικὴν Φάλαγγα, ὁ Σελτᾶν

Σελτᾶν Μαχμὸς τὸν ἐπρόσβαξε νὰ πάυση (*), πλὴν ὄχι διατί, ἢ δὲν διαρεσῆθη εἰς τιὴν νέαν ἀσκήσιν, ἢ δὲν ἐκαταδέχθη τιὴν μίμησιν. Ἄν ἦτον τῆτο, ἐξ ἀρχῆς δὲν ἠθέλεν ἐπιτρέψῃ βέβαια τιὴν δοκιμῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι τὸ ἀηδες καὶ ἀλλόκοτον, καὶ ἅμα καὶ κοπιασικὸν τῆ ἔργον, ἐτάρατ' ἐκ πρώτης τῆ στρατιωτικῆς τὰς ψυχὰς. ὄθεν ἀναβάλλων τιὴν μεθάρμοσιν εἰς ἄλλας περιστάσεις μᾶλλον δίκαιας, ἐσυλλογίσθη συμφερότερον νὰ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸ ἐπίφθονον καὶ ἐπικίνδυνον ἐπιχείρημα, ἕνα ξένον Ἀρχιστρατήγον, διὰ νὰ τὸν ἔχη ὑπεργὸν χρήσιμον καὶ ἐπωφελῆ καὶ εἰς ἄλλοις κατορθώματα. Καὶ εἶναι εἰς ὅλους γνωστὸν, ὅτι ὁ Σελτᾶν ἐκεῖνος τὸν Βοννεβάλλω τὸν ἤκασεν εἰς πολλὰ, καὶ διαφόρους στρατηγικὰς συμβουλὰς τε καὶ ὑποθέσεις παρ' ἐκείνου ἐδέχθη· καὶ δι' αὐτῆ ἔφερεν εἰς πολλὰ τελειότεραν κατὰσασιν τῶν πυροτηλεβόλων τιὴν μεταχείρησιν μηχανημάτων, καὶ μάλιστα τῶν Βομβαρδῶν· τὰς ὁποίας ἐξ ἐκείνου οἱ Τῆρκοι, διὰ τῆς χρήσεως τῶν εἰς τῆτο σωτηλέντων Μαθηματικῶν ὀργάνων, μετρεῖντες ἀκριβῶς τιὴν ἀπαιτημένῳ γωνίαν, καὶ διορίζοντες τιὴν ζητημένῳ καμπύλῳ, διδυβολώτερα πολὺ παρὰ πρῶτον, καὶ ἐπιτυχικώτερα ῥίπτουσιν. Ἡ διόπτρα, καὶ τὸ τεταρτημόριον, καὶ ἡ σάθμη εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς Καθραφορος, ἀρκετὰ εἶναι νὰ μᾶς πληροφορήσῃν, ὅτι οἱ κατάφρονηταὶ τῶν Ἑυρωπαϊῶν, δὲν κατάφρονῶσι καὶ τὰς πολεμικὰς ἐκείνας τέχνας, τὰς ὁποίας ἢ λοιπὴ Ἑυρώπη μεταχειρίζεται.

Ναὶ· οἱ Τῆρκοι τῆς Ἑυρωπαϊκῆς εἰς μὲν τῆς τρόπος τῆς διαγωγῆς, καὶ εἰς τὰ ἦθη, τῆς καταφρονῶσιν· ἀλλὰ διὰ τὰς ἐπισήμας καὶ τέχνας τῆς θαυμαζῶσιν· καὶ ἀπὸ τὸν θαυμασμόν, δὲν χρειάζεται παρὰ ἕνα πῆδημα, νὰ φθάσῃ τινὰς εἰς τιὴν μίμησιν. Ὁ Ἰβραῖμ Ἐφένδης ἐπεχειρίσθη καὶ εἰσήγαγεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τιὴν Τυπογραφίαν, καὶ τιὴν τῆ χαρτίς κατασκευῶν· καὶ ἂν δὲν δευδῶσιν ἀκόμι τὰ ἐκείνου Ἐργαστήρια, δὲν εἶναι, διατί αὐταὶ αἱ τέχναι ἀπηγορεύθησαν, ὡς πολλοὶ ψεύδῳς ὑπέλαβον, ἀλλὰ διατί μετὰ τὸν θάνατον τῆ Ἰβραῖμ, δὲν ἄρεθῃ εἰδῆς νὰ ἀκολουθήσῃ μίαν πραγματείαν ὅπῃ χρειάζεται βαρῆα ἔξοδα, καὶ κατ' ἀρχαίς ἐπαγγέλλεται κέρδη ἑλαφρὰ. Ὁ αὐτὸς ἐξέδωκε διὰ τῆς Τυπογραφίας αὐτῆ, καὶ διάφορα Βιβλία περὶ διαφόρων ὑποθέσεων· καὶ ἰδίως μεταξύ τῶν ἄλλων, καὶ ἐν Ἀστρονομικόν, ὅπῃ περιλαμβάνει τῆ Πτολεμαίῃς, τῆ Κοπερνίκου, καὶ τῆ Τύχωνος τὰ συστήματα, καὶ ἔτι τὸ Τακτικόν, (τὸ ὁποῖον ἀνωτέρω συχνὰ ἀνεφέ-

(*) Ὅρα τὰς ἀνω εἰρημένους Σημειώσ. περὶ τῆς τῶν Τῆρκ. Στρατιωτ. Σελ. 83.

ἀνεφέρομεν) ἐν ᾧ παρασαίνων τῆς νέας τῶν Ἑυρωπαϊῶν Στρατιωτικῆς τινὸς θαυμασιῶν μεθόδων, ἀγωνίζεται μὲ διαφόρους τρόπους καὶ λόγους νὰ καταπέσει τὰς ὁμοθρήσκους τὰς νὰ τινὸς μιμηθῶσιν. Ὁμοίως ὁ ἔτι πρὸ πολλῶν Βεζίρ Ἀζέμ Ραγύπης, ἐπεθύμησε νὰ ἰδῆ Τερκιτὶ μεταγλωττισμένον τὸ τῆ Κυρ Ουολταίρη Σύγγραμμα, ἐν ᾧ ἐκτίθενται τὰ σοιχεῖα τῆς φιλοσοφίας τῆς Νούτωνος. Ἐγὼ αὐτὸ τὸ ἤξωρω ἀπὸ σώματος ἀξιοπρεπεστάτου Ἄνδρος, ὃς τις ἐχρημάτισε ποτὲ καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀουλῆς ὑπεργός. Καὶ προσέτι ἤξωρω καὶ τῆτο, ὅτι καὶ ὁ νῦν Βασιλεὺς Σουλτᾶν Μεσαφᾶς, ἐζήτησε τινὸς μετάφρασιν ἑνὸς Βιβλίου, διδάσκοντος τῆς τέχνης τῆς Ναυτικῆς τινὸς ἀκριβείαν. Ἦδη πρότερον καὶ εἰς τὰς κοινὰς εἰδήσεις ἐγράφη, ὅτι ὁ αὐτὸς Σουλτᾶνος ἐπρόσβαξε νὰ μεταφραθῆ ἀπὸ τῆς Γαλλικῆς διαλέκτου εἰς τινὸς Τερκιτικῶν, καὶ ὁ τῆ Μαερμοντελὶς Βελισάριος, καὶ διάφορα ἰατρικὰ πονήματα ἐκ τῶν τῆ περιφήμων Βοεραβίς· καὶ ἔτι (ὡς μαρτυρεῖ ὁ τῆ τρόπος τῆς Στρατιωτικῆς τῶν Τέρκων Συγγραφοῦς) (*) καὶ ἕνα Σύγγραμμα διαλαμβάνον περὶ Ἀρχιτεκτονικῆς πολιτικῆς καὶ πολεμικῆς. Καὶ ταῦτα πάντα, τὶ ἄλλο ἀποδείχνουσι, παρὰ πῶς οἱ Τέρκοι ἔτε τόσον ἀνόητοι εἶναι ἐκ δεισιδαιμονίας, ἔτε τόσον τετυφωμένοι ἐξ ἀλαζονείας, καθὼς πολλοὶ τὰς σοχάζονται, ὡσεὶ ἢ νὰ μὴ τολμῶν δι' ἐκείνῳ, ἢ νὰ μὴ καταδέχωνται διὰ ταύτῳ, νὰ μιμηθῶσιν, ὅσα ἔτε εἰς ἄλλας ὑποθέσεις, ἔτε καὶ εἰς τινὸς ὑπόθεσιν τῆς πολεμικῆς τέχνης, κρίσκονται παρὰ τοῖς Ἑυρωπαϊοῖς ἀξιόλογα καὶ ἀφέλιμα;

Μὰ ὁ Ουλεμᾶς, τρεῖς τῶν παρὰ τοῖς Τέρκοις Νομοδιδασκάλων τὸ τάγμα, ἀντέση (λέγουσιν) (†) εἰς τὸν τῆ ἀνωτέρω ῥηθέντος Ἀρχιτεκτονικῆ Βιβλίου μεταγλωττισμὸν, ὡς εἰς ἐπιχείρημα ἀθέμιτον, καὶ κατ' αὐτῆς αὐτῶν τῆς θρησκείας ἀντιφερόμενον. Εἶναι δυνατὸν; ὁ Ουλεμᾶς ἔπρεπε λοιπὸν νὰ νομοθετήσῃ, ὅτι νὰ κρημνιθῶσιν ἐκ θεμελίων τὰ μεγαλοπρεπέστερα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μετζίτια, καὶ τὰ ὀχυρώτερα Κάστρα τῆς τῶν Ὀθωμανῶν Βασιλείας. Ἐκεῖνα μὲν, διατὶ οἰκοδομήθησαν πρὸς μίμησιν (ὅσον ἦτον δυνατὸν) τῆ Μεγάλῃ τῆς Σοφίας Ναῦ, κατὰ τινὸς Ἀρχιτεκτονίαν τῶν ἀλλοπίστων τινὸς πολιτικῶν· ταῦτα δὲ, κατὰ τινὸς πολεμικῶν. Καὶ ἂν ἐκράτει τῆ Ουλεμᾶ ὁ θεσμὸς ἔτος, ἔπρεπε νὰ καταστήσω πάλιν οἱ Ὀθωμανοὶ, νὰ μεταχειρίζωνται ἐν καιρῶ πολέμου τὸ τόξον καὶ τινὸς Φαρέτραν, ὡς οἱ αὐτῶν πρόγονοι· καὶ νὰ περιέχωνται ἐν καιρῶ εἰρήνης σκλιῦται, καὶ ἀμαξόβιοι. Πλὴν καὶ τῆ Ουλεμᾶ τὸ εἰρημένον καταγέλασον ψήφισμα ἂν συγχωρήσωμεν, ὅτι ἀληθῶς ἐγένετο, ἔδει

(*) Σελ. 83.

(†) Ὁ Αὐτ. Συγγρ. Ἐνθ. ἀνωτ.

ἄδεις λόγος ἀναγκάζει νὰ σοχαδῶμεν, ὅτι τὰ τῆ Ὀυλεμᾶ ψηφίσματα εἶναι ἀμετάθετα. Μία Ἀντινομία εἰς καιρὸν ἐπειγέσης ἀνάγκης, ευκολὰ θέλει καθαιρέσει αὐτὸν τὸν νόμον τὸν παράλογον· Ὁ αὐτὸς Ὀυλεμᾶς ὅταν ἴδῃ τὴν ξενοχωρίαν, θέλει ἀντινομοδετήσει, ὅτι τὸ νὰ μιμηθῶσι οἱ τῆ Μωάμεθ ἀκόλουθοι τὰ τῶν Ἑυρωπαϊῶν Τακτικά, ἔ μόνον ἐξέσειν, ἀλλὰ καὶ συμφέρει· οὐ μόνον συμφέρει, ἀλλ' εἶναι ἀναγκαιότατον, καὶ πάντῃ πάντως ἀπαραίτητον.

Ἐὰς μᾶς δοθῆ ἄδεια, εἰς ἀπόδειξιν τῆ λεγομένης νὰ προθέσωμεν ἐδῶ τῆτο τὸ γελοῖον (*). Ὅταν καὶ ἀρχαῖς εἰσηνέχθη παρὰ τοῖς Τέρκοις ἢ χεῖς τῆ Καφέ, ἐπειρῆ ἐν τοῖς Καφοπωλείοις ἐγένετο λαῖς ὀχλώδεις σωμαθροῖσις, καὶ ἐκ τῆτε ὑπωπλῶοντο ἐν Κωνσταντινῆ πόλει προχειρότεροι καὶ οἱ σασιασμοὶ, ὁ τότε Μωφτῆς ἐξέδωκε Φετφᾶν, ὅτι κατὰ τὸν τῆ Προφήτη νόμον ἢ Καφοποσία εἶναι ἀπηγορευμένη. Ἀφ' ἧ ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη ἀρχίστην ἐξ ἐναντίου νὰ διεγείρη τῶ ὄντι τὸν λαὸν εἰς τὴν ξάσιν, ἄλλος Μωφτῆς διάδοχος τῆ πρώτῃ (ὅς τις ἦτον εἰς τὸν Καφέν πολλὰ ἐκδοτος.) ἐξέδωκε Φετφᾶν ἐναντίον, ὅτι κατὰ τὸν προφητικὸν νόμον ἢ Καφοποσία εἶναι συγκεχωρημένη καὶ ὀλογημένη· Οἱ δύο Μωφτῆδες ἐθεμελίωσαν τὰ αὐτῶν διατάγματα ἐπάνω εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῆ Κορανίαν ἐντολίω. „Οὐκ ἐξέσει τοῖς Μωσουλμάνοις ἵνα ἐδίωσιν ἄνδρακας. Ἀυτῆ ἦτον τῆ Συλλογισμῆ καὶ τῶν δύο Νομοδιδασκάλων ἢ πρότασις ἢ μείζων. Ἀλλ' ἡ μετάληψις τῆ πρώτῃ ἦτον: „Ἀλλὰ μὴ ὁ κεκαυτηριασμένος Καφῆς ἄνδραξ ἐστίν.“ Ἡ μετάληψις τῆ δευτέρας, ἐναντία. „Ἀλλὰ μὴ ὁ κεκαυτηριασμένος Καφῆς ἄνδραξ ἐκ ἐσιν.“ Ὅθεν ἐσυμπέραιεν ἀκόλουθως ὁ πρώτος Μωφτῆς „Ἄρα ἐκ ἐξέσει.“ Ἐσυμπέραιεν καὶ ὁ Μωφτῆς ὁ δευτέρος, ὅχι ἀνακόλουθως „Ἄρα ἐχὶ ἐκ ἐξέσει τοῖς Μωσουλμάνοις ἢ τῆ Καφέ χεῖσις.“ Τίς δὲν τὸ ἠξούρει; Τῆ Ὀυλεμᾶ τὸ σῶμα, καὶ ἡ κεφαλή αὐτῆ, ὅς τις εἶναι ὁ Μωφτῆς, δὲν ἐχουσι δυσκολίαν νὰ δερμιθῶσιν τὰ τῆ Μωάμεθ παραγγέλματα κατὰ τῆς ὁρῆς τῆ συμφέροντος· Καὶ ἐπομένως, καὶ ἡ μεταχείρησις τῆς τῶν Ἑυρωπαϊῶν νεωτέρας πολεμικῆς Τακτικῆς, ἂν ἦτον καὶ ἓνα κεφάλαιον, ἀπὸ τὸν τῆ Μωάμεθ νόμον ἀπηγορευμένον, (τὸ ὁποῖον βεβαιότατα δὲν εἶναι) ἔυκολον ἦτον νὰ νομιθῆ ἓνα κεφάλαιον, πληρέστατα συγκεχωρημένον, ἀφ' ἧ ἠθελε φανῆ, ὅτι ἐξ αὐτῆ ἤρτηται τῆ Βασιλεία τῶν Ὀθωμανῶν ἢ ἀσφάλεια, καὶ τῆ γένεσις ὅλας ἢ σωτηρία. Ἡ σωτηρία τῆ λαῖς, δὲν ἦτον μόνον παρὰ τοῖς πάλαι Ῥωμαίοις Ο ὙΠΕΡΤΑΤΟΣ ΝΟΜΟΣ. Ἀυτὸς ὁ νόμος ἐχει παρὰ

πάσι

(*) Ὅρα ἐν τῶ Λεξικ. τῆ Ἀγγλῆ Ἐφραὶμ τῆ Χάμβρες· ἐν Λέξει Καφέ.

πασι τοῖς ἔθνεσι μεγάλιω ἰχίω. Ὁ νόμος αὐτὸς ἐπιβάλλει ποινὴν, τὴν αὐτὴν παράβασιν.

Εἶναι λοιπὸν οἱ Τῆρκοι μιμητικοὶ ὡς εἶδομεν, καὶ δὲν εἶναι τόσοι ἐχθροὶ τῆς καινοτομίας καὶ τῆ νεωτερισμῶ, καθὼς πολλοὶ τῆς ὑπολαμβάνουσι. Μάλιστα αὐτοὶ, ἔ μόνον ἐκαινοτόμησαν πολλάκις μιμῆμενοι τὰς τῶν ἄλλων πολιτικάς τε καὶ πολεμικάς τέχνας, ἀλλ' ἔτι ἐφάνησαν καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ὄρεταί, καὶ ἐνίοτε ἀνεδείχθησαν καὶ εἰς αὐτὰς τῆς Ἑυρωπαϊκῆς πολεμικῆς ἐμπειρίας Καθηγηταὶ καὶ Διδάσκαλοι. Πρῶτοι οἱ Τῆρκοι εἰς τὴν Ἀπυλίαν ἐπέπλησαν γῆς τὰ τευχόκαστρα, καὶ ἤγειραν τῆς ἐν περιοικοδομημένοις χώμασι διπροσώπης προμαχώνας (Les bastions.). Ἄυτοὶ πρῶτοι ἔβαλον εἰς ἔργον τὰς παραλλήλως καλεσμένας Γραμμαῖς, ὁδηγηθέντες ὑπότινος Ἰταλῶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Κανδίας· καὶ ἐξ αὐτῶν μετ' αὐτῆς ἔπειτα ἔμαθον, καὶ ἐμεταχειρίθησαν τὰς τέχνας αὐτάς, καὶ τὰ λοιπὰ γένη τῆς Ἑυρώπης. Τὰ ταφροδύματα καὶ τὰ χαρακώματα περὶ τὰς παρεμβολὰς, ἦσαν εἰς τῆς πολέμου παλαιωτάτη ἀσφαλισμῶ μέθοδος, τὴν ὁποίαν οἱ Τῆρκοι κατ' ἀρχὰς ἀμελῶσαν, προβάλλοντες γενναίως, καθὼς οἱ Σπαρτιάται, τὸ ἴδιον σῆθος ὡσὰν προπύργιον· ἀλλὰ τέλος πάντων ἐφρόντισαν αὐτοὶ νὰ προασφαλίζωνται καὶ μὲ τοιῆτες φραγμῆς, καὶ ὁ Μαρκέσης δὲ Φουκκιέρες (de Fenquières) θέλει ὅτι αὐτὴν τὴν τέχνην παρὰ τῶν Τέρκων, καὶ ἡμεῖς παρελάβομεν. Ὁ Ἰβραὶμ Ἐφένδης λέγει (16) ὅτι οἱ Τῆρκοι τὴν παρέλαβον ἀπὸ τῆς λαῆς τῆ Χατάι. Ἐκεῖνο ὅμως εἶναι ἔξω πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι οἱ Τῆρκοι ἀρχήσαν νὰ περιταφροδύωνται ἐπιδεικνύοντα, ὀλίγα ἔτη πρότερον, πρὸ τῆς ἐν Καρλοβίτζη εἰρήνης. Ὁ Βεζιρ Μσεμέτ Ῥαγύπης ἐδοκίμασε νὰ χωνύσῃ εἶδος τι Κανονίων νεωτερικῆς ἐφύρεσεως, καθὼς πολλοὶ ἠξόφρασαν· ἐγὼ ὅμως νὰ εἰπῶ δὲν ἠξόφρω μὲ ποῖαν ἐκβασιν. Τῆτο μόνον ἠξόφρω, ὅτι ὠδινεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀξιεπαίνως ὁ Ῥαγύπης, παρόμοιόντι μὲ ἐκεῖνο ὅπῃ ἐν Πετρουπόλει θουμασῶς ἐγέννησ ὁ περίφημος Σοβαλόβιος. Τελουταῖον καὶ εἰς τὸν ἐτι ἀκμάζοντα πόλεμον (*) δὲν ἔλειψαν οἱ Τῆρκοι νὰ σύρωσιν εἰς τὸ στρατόματων πολὴν ἀριθμὸν ἐκ τῶν Κανονοφόρων Καμήλων. Τῆτο εἶναι ἕνα Ἀσιατικὸν ἐπινοήμα, τὸ ὁποῖον εἰς τὰς ψαμμώδεις μάλιστα χώρας ἔχει τὴν χρῆσιν τῆ δι' οὗ, ἐπιστάλλοντες ἐπάνω εἰς τὰς Καμήλους τινὰ Τοπάκια, διάτινων σφριγγίων κατὰ πάντα διερισμὸν, ἐνθεν κακέθεν δρόλως περιτρεφόμενα, κατασαίνων τοιουτοτρόπως κινητὰς καὶ ὑπεριτρεφῆς τὰς τῶν μικρῶν Κανονίων

(16) Ἐνθ. ἄνωτ. Κεφ. Γ. Σελ. 131. Ὅρα καὶ τὴν ἐκεῖ Σημείωσιν.

(*) Ἐν ταῖς Σημειώ. τῆς τῶν Τέρκ. Στρατιωτ. Σελ. 50.